

HORIZON

2001. június

HÍRLEVÉL

- **Sikerek és gondok az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Központi Könyvtárában**

- **A Floppy laptól a Web of Science-ig**

- **Pályakép**

- **Hírek, információk**

Sikerek és gondok az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Központi Könyvtárában

Tárgyi feltételek

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Karának Központi Könyvtárát a Karral egyidejűleg, 1975-ben alapították. Fő feladata, hogy - a képzés egyik infrastruktúrájaként - kiszolgálja az oktatók oktatási és tudományos tevékenységéhez szükséges, illetve a Karon bármely képzési, továbbképzési és átképzési formában résztvevő hallgatók szakirodalmi, információs és szakirodalmi információs igényeit.

Könyvtárunk tagja az Informatikai és Könyvtári Szövetségnek, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének, valamint a Főiskolai és Kari Könyvtárak Szövetségének.

A Karon egységes könyvtári rendszer működik, központi szerzeményezéssel, feldolgozással és szolgáltatással. A központi szerzeményezés és feldolgozás a Kazinczy utcai épületben (1075 Kazinczy u. 23-27.) történik. A Központi Könyvtár szolgáltatási tevékenysége két telephelyen folyik: a Kar központi épületében és a Markó utcai épületben (1055 Markó utca 29-31.). A Kazinczy utcai épületben lévő gyűjtemény elsősorban a humán diszciplínák releváns dokumentumait, a Markó utcai szolgáltatóhely pedig többnyire a természettudományi és készsértárgyak, valamint általánosan képző tárgyak oktatásához és kutatásához szükséges dokumentumokat gyűjti és forgalmazza. Mindkét könyvtárban biztosított az oktatók és a hallgatók teljes körű könyvtári kiszolgálása.

A Karon működő egységes könyvtári rendszer részét képezi

a huszonnégy tanszéki könyvtár is. A tanszéki könyvtárakban többnyire a különböző diszciplínák alapvető referenz-könyvei, monográfiái, bibliográfiái, valamint az alapszintű oktatás tan-könyvei, tanári kézikönyvei és segédkönyvei találhatóak. A tanszéki letét körébe tartoznak a tanszéki, illetve az oktatók kutatásához szükséges szakkönyvek, bel- és külföldi folyóiratok is.

A Kari Központi Könyvtár 1997 nyarán költözött be az új, korszerűen kialakított és felszerelt helyiségekbe. Az új könyvtár építési és berendezési költségeit - 36 millió forint - teljes egészében a Kar finanszírozta. Ugyanebben az évben új, mintegy hetven-nyolcvanezer kötet elhelyezésére alkalmas raktárhelyiséget bocsátott a Kar vezetése a könyvtár rendelkezésére, a Kazinczy utcai épületben. Az új helyiségek kialakításával és a raktár bővítésével mind a Kazinczy utcai, mind pedig a Markó utcai épületben biztosítottak a megfelelő elhelyezési körülményeket. A két könyvtárban összesen 180 olvasótermi férőhely áll az olvasók rendelkezésére. A könyvtár napi tíz órában szolgáltat.

A Kari Központi könyvtár 1992 óta integrált számítógépes könyvtári rendszerben dolgozza fel a beérkezett dokumentumokat, és valamennyi szolgáltatását az SRLIB 3.0 könyvtári szoftver segítségével végzi. A könyvtár OPAC-ja 2001-ig csak a lokális hálózaton volt elérhető, ebben az évben vált elérhetővé távoli felhasználók számára is. A kereső rendszer az SRLIB-ből exportált adatok alapján Postgresque adatbáziskezelővel működik. Jelenleg havi frissítéssel töltjük át az adatokat, de

Sikerek és gondok az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Központi Könyvtárában

őszről áttérhetünk az online üzemmódra. 1998 nyarán elkészítettük a Központi Könyvtár Web-lapját, amely tartalmazza a könyvtár ismertetőjét, a könyvtári szolgáltatásokat, lehetőséget nyújt könyvek rendelésére, és a folyóiratok katalógusának elérésére is. Címünk: <http://www.tfk.hu/konyvtar>. A honlap lehetőséget ad a világ teljes - számítógépes hálózaton fellelhető - információs és szakirodalmi bázisának elérésére is.

A könyvtár gyűjteménye

A könyvtárunk megközelítőleg 140 ezer dokumentummal rendelkezik, és évente mintegy 400-420-féle időszak kiadványra fizet elő, melyből 90 darab külföldi folyóirat. Ez utóbbinak jelentős része a tanszéki szakirodalmi ellátást szolgálja. A Kar dokumentumállománya évente négy- hatezer kötettel gyarapodik. A gyarapodás nagysága - a költségvetési alulfinanszírozás miatt - elsősorban a dokumentumok beszerzését támogató pályázati lehetőségektől, illetve azok eredményességétől függ.

A könyvtár tartalmi teljességgel gyűjti a Karon oktatott diszciplínák magyar nyelvű szakirodalmát és a külföldi, releváns szakirodalom alapvető kézi- és segédkönyveit, monográfiáit, valamint a Karon folyó kutatásokhoz szükséges speciális szakirodalmat. Jelentős gyűjteményünk van a diákok pályára való felkészítéséhez szükséges tankönyvekből, tanári kézi- és segédkönyvekből.

A nem hagyományos dokumentumok közül a könyvtár csak a CD-ROM-okat szerzi be, egyéb multimédiák beszerzése, feldolgozása és forgalmazása az Oktatótechnikai Központ feladata. A Kari Könyvtár gyűjteményében található - jelenleg 81 darab CD-ROM - többnyire szöveges, illetve szakirodalmi adatbázisok.

A Kari Központi Könyvtár gyűjti össze, dolgozza fel és teszi hozzáférhetővé a Karon készített diplomamunkákat, és gyűjti össze a Kar oktatói által készített disszertációkat is.

A könyvtári állomány feltárása

A könyvtár 1992 óta számítógépes integrált rendszerben dolgozza fel a beérkezett dokumentumokat. A kurrens feldolgozással párhuzamosan megindult a korábban beszerzett kötetek retrospektív, integrált könyvtári szoftverrel történő feldolgozása is. Jóllehet ez a munka még ma is tart, de az állomány mintegy nyolcvan százaléka már az OPAC segítségével érhető el. A korábban beérkezett, de még számítógépes formában fel nem dolgozott művek a betűrendes kereszt-katalógus és az Egyetemes Tizedes Osztályozás szerint szerkesztett sakkatalógusban kereshetők vissza.

A számítógépes feldolgozás a könyvtári feldolgozó munkát szabályozó nemzetközi és nemzeti szabványoknak megfelelően

történik. A dokumentumok tartalmi feltárását egyrészt a jelentős mennyiségű és gondosan szerkesztett tárgyszórendszer, másrészt pedig a könyvek analitikus feltárása biztosítja. A tanulmányokat, forrásokat, szemelvényeket tartalmazó kötetek, illetve az antológiák teljes tartalomjegyzékét rögzítjük az adatbázisban, így primer módon - szerző és cím, valamint a cím szavai szerint - visszakereshetővé tesszük a bennük foglalt műveket. Az utóbbi években erre a tevékenységre igen nagy hangsúlyt fektettünk, mivel - véleményünk és tapasztalatunk szerint - a könyvtár gyűjteményének hatékonyabb kihasználását és ezáltal az olvasók eredményesebb kiszolgálását az analitikus feltárás jelentősen növeli.

A könyvtár szolgáltatásai

A Kari Központi Könyvtár szolgáltatásait - egyéb könyvtárakhoz hasonlóan, egy praktikus tipológia szerint - úgynevezett klasszikus szolgáltatásokra és új típusú szolgáltatásokra lehet csoportosítani. Ez a tipológia azonban könyvtárunk esetében nem rangsort jelent, hanem a kezelt és használt dokumentumok eltérő kezelési technikáját, sőt a hagyományos, illetve az újszerű könyvtári tevékenységek egymást át meg átfedik, kiegészítik.

Ennek alapján hagyományos szolgáltatásaink az olvasóterem használata; kölcsönzés; referensz-szolgálat; irodalomkutatás; könyvtárközi kölcsönzés; reprográfiai-szolgálat; valamint a hallgatók szakdolgozatainak, TDK dolgozatainak, az oktatók publikációs tevékenységének könyvtári eszközökkel történő segítése. Az új típusú szolgáltatások legfontosabb elemei a következők: online szakirodalom keresés; CD-ROM használat; Internet használat; elektronikus levelezés; jogszabályfigyelés; egyéb, bel- és külföldi könyvtárak katalógusainak elérése; a Magyar Elektronikus Könyvtár gyarapodási jegyzékeinek hozzáférése; elektronikus folyóiratok elérése; közhasznú információk szolgáltatása; könyvrendelési lehetőség e-mailben. Mindkét típusú szolgáltatás elérhető a Kazinczy utcai és a Markó utcai könyvtárban is.

A könyvtári szolgáltatásokat elsősorban a kar hallgatói és oktatói, valamint más dolgozói veszik igénybe, de - annak ellenére, hogy nem vagyunk nyilvános könyvtár - jelentős azoknak az olvasóknak a száma is, akik semmiféle kapcsolatban nincsenek a Karral, és hasonlóan sok felhasználónk érkezik az Eötvös Loránd Tudományegyetem más szervezeti egységeitől. Mindkét szolgáltatóhely - a nyári szünetet leszámítva - jelentős olvasói forgalmat bonyolít le. A könyvtár "munkakönyvtár" jellegéből adódóan elsősorban a helyben használat dominál: a Kazinczy utcai könyvtár olvasótermét naponta, átlagosan 400-450 olvasó, a Markó utcai könyvtárat pedig 75-80 olvasó keresi fel. A kölcsönzési forgalom ennél mérsékeltőbb,

az évente kikölszönzött dokumentumok száma valamivel több mint harmincezer. A könyvtár honlapját naponta 40-45 belső, illetve külső olvasó használja közvetlen információ-szerzés céljából vagy „ugródeszkaként”.

A könyvtár személyi ellátottsága

A könyvtár személyi ellátottsága - hasonlóan az Egyetem más egységeinek könyvtáraihoz - igen alacsony: a két könyvtárban összesen kilenc könyvtáros és egy raktáros dolgozik. A megnövekedett hallgatói létszám, a hallgatók önálló felkészülésének hangsúlyosabbá válása, szakirodalmi és szakirodalmi tájékoztatási igényeinek változásai és növekedése, egyre nagyobb terheket ró a könyvtárosokra. Fő célunk - a szolgáltatások mindenáron történő fenntartása - a könyvtári háttérmunka (feldolgozás, állományvédelem, tanszéki letétek stb.) elhanyagolásával oldható csak meg. Annak érdekében, hogy a szolgáltatásokat folyamatosan biztosítani tudjuk, minden nap öt könyvtáros teljes munkaidejét a szolgáltatásban történő munkavégzés tölti ki. A rendelések előkészítésére, az állományba vételre, a kurrens és retrospektív formai és tartalmi feldolgozásra, a jelentős számú folyóirat érkeztetésére, ügyeinek elvégzésére, a könyvtárközi kölcsönzésre, a huszonegy tanszéki könyvtár letétjének gondozására, a két könyvtár közötti dokumentum-mozgás intézésére, a honlap karbantartására - hogy csak a legfontosabb mozzanatokat említsem - összesen négy könyvtáros munkája áll rendelkezésre.

A munkatársak ilyen mértékű leterhelése, és a közismerten alacsony fizetések miatt a könyvtárosok fluktuációja igen nagy, amely tovább nehezíti az itt dolgozók helyzetét.

Valamennyi könyvtáros munkakörben dolgozó kolléga felsőfokú könyvtárosi végzettséggel rendelkezik, és közülük többen beszélnek idegen-nyelvet (német, angol, francia, olasz, orosz, szlovák).

A könyvtárosok részt vesznek a szakmai szervezetek által szervezett továbbképzéseken, konferenciákon, illetve ők maguk is tartanak ezen fórumokon előadásokat. Könyvtárunk az SRLIB integrált könyvtári rendszer budapesti referenciahelye, ezért a kollégák gyakran tartanak más felhasználók számára bemutatókat és betanításokat. Az állandóan fejlődő számítógépes szolgáltatások, lehetőségek miatt szükséges a könyvtárosok vonatkozó szakmai ismereteinek ez irányban történő folyamatos bővítése is.

A könyvtári munkát kiszolgáló infrastruktúra

A könyvtár 1991-ben kezdte meg számítógép-parkjának kialakítását, s az azóta eltelt tíz év alatt jelentősen fejlődött. A könyvtárosok munkáját kilenc PC segíti, melyek a könyvtári

szoftver kezelésén túl alkalmasak lennének Internet használatra, illetve CD-ROM kezelésére is. Azonban a könyvtár mindössze három darab, olyan legális szoftverrel rendelkezik, amely a fenti eszközök kezelését lehetővé teszi, így azok használata erősen korlátozott. A két könyvtárban összesen hét számítógép áll a felhasználók rendelkezésére a könyvtári rendszer használatára, illetve két-két számítógép a CD-ROM-ok és az Internet használatára, ez utóbbiak azonban legális szoftver hiánya miatt - erre a célra - már egy éve használhatatlanok.

A könyvtár számítógép-parkjának korszerűsítésére és fejlesztésére utoljára 1996-ban volt lehetőségünk; azonban a hallgatói igényeket kiszolgáló gépeket akkor sem tudtuk lecserélni, csak bővíteni, illetve - alkatrész-cserékkel - korszerűsíteni. Az azóta eltelt öt év alatt a gépek elhasználódtak, illetve amortizálódtak. Az olvasók által használt számítógépek pedig elavultak, használhatóságuk csak igen korlátozott, használatuk pedig - a szoftverfejlesztés és könyvtári adatbázis folyamatos bővülése miatt - lassúvá vált.

A számítógéppel végzett könyvtári munkát tovább nehezíti, hogy sem a Kazinczy utcai épület, sem pedig a Markó utcai épület nincs bekapcsolva a - jelenleginél jóval gyorsabb adatátvitelt biztosító - egyetemi kommunikációs hálózatba. A Kar kapcsolódása bérelt, hagyományos MATÁV hálózaton keresztül történik, amely nem felel meg a korszerű, gyors információ-átviteli igényeknek. Ez az akadály annak is, hogy a Kari Könyvtár bekapcsolódjék az ELTE egyetemi könyvtári hálózat tagjainak rendelkezésére álló Horizon használói rendszerébe.

Gondok a sikerek mögött

Könyvtárunk rövid ismertetését célzó írásom - eltekintve a két utolsó fejezetről - akár egy sikertörténet reprezentálása is lehetne. S, hogy mégsem az lett, annak oka az utóbbi egy év történései, amelyek sorra, mint sorscsapások zúdultak a könyvtárunkra. Azoknak a súlyos gondoknak egy része, amelyekkel könyvtárunknak az utóbbi időben szembesülnie kellett - ismereteim és véleményem szerint - nemcsak a mi könyvtárunkat, hanem valamennyi felsőoktatási könyvtárat, s közöttük az ELTE könyvtári hálózatának tagjait is érintették, így áttekintésük, s a velük történő szembesülés - feltehetőleg - nem csupán számunkra lesz célszerű és tanulságos, hanem a hálózat többi könyvtárának, könyvtárosainak is.

A múlt évben nem kapták meg a felsőoktatási könyvtárak azt a Felsőoktatási Törvényben szabályozott dokumentumvásárlási többlettámogatást, amelyet az Oktatási Minisztérium a korábbi években normatív módon, plusz támogatásként juttatott a felsőoktatási könyvtárak számára, mivel annak folyósítását a 2000. évre felfüggesztették. Ennek következtében a múlt év májusa óta - mivel a költségvetésben biztosított dokumentumvásárlási

Sikerek és gondok az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Központi Könyvtárában

keret, csupán a külföldi folyóiratok beszerzését fedezi - nem áll rendelkezésünkre pénzügyi fedezet dokumentumok vásárlására. A múlt évi utolsó negyedéves belföldi folyóirat előfizetést az egyik tanszék saját bevételeiből fizette ki, mert egyébként nem tudtuk volna azt kifizetni, minek következményeként az utolsó negyedévben nem kaptuk volna meg a belföldi folyóiratokat. A 2001-re szóló belföldi folyóirat rendelésünket csak a Felsőoktatási Programirodánál elnyert pályázatunk terhére tudtuk előfizetni, amely az ily módon elnyert összeget fel is emésztette.

Az erre és a következő évre vonatkozó dokumentumvásárlási többlettámogatás minimál-összegére vonatkozó, Felsőoktatási Törvényi előírást, a múlt évben elfogadott, 2001-re és 2002-re szóló Költségvetési Törvény felfüggesztette. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ebben az évben sem kapják meg a könyvtárak ezt az összeget, s a jövő évi forrás is bizonytalan.

Az ez évi költségvetési támogatás már a külföldi folyóiratok előfizetését sem fedezi, mivel az évek óta változatlan, a lapok ára azonban évről évre jelentős mértékben növekszik.

Szintén a múlt év hozadéka volt, hogy a nyilvános könyvtári státuszt nem vállaló könyvtárak rendre kizáródtak a korábbi pályázati lehetőségekből, s a tendencia ebben az évben is folytatódik. De szűkültek a pályázati kiírások is, valamint az elnyerhető összegek is zsugorodtak, s ez éles ellentétben áll a dokumentumok árának emelkedésével.

Az elmúlt év őszén - a várható szoftverellenőrzés miatt - a könyvtárunkban működő valamennyi számítógépről le kellett venni az azokra illegálisan telepített Windows operációs rendszert és Office-t. Akkor úgy éreztük, hogy könyvtárunk a viszonylag fejlett könyvtárak színvonaláról a múlt század végi színvonalra esett vissza, hiszen az SRLIB könyvtári rendszeren kívül semmilyen más információs adatbázishoz (CD-ROM, külső adatbázisok, más könyvtárak katalógusai, könyvkiadói adatbázisok stb.) nem juthattunk hozzá - az addig mind a könyvtárosok mind pedig az olvasók számára nyitott világ, egyik pillanatról a másikra zárult be előttünk. Ez év elején - három legális szoftver megvásárlásával - a helyzet enyhült ugyan, de a korábban már leírtak szerint, meg nem oldódott.

A Kar átmeneti likviditási problémái miatt a - kényszerből megbízási díjként alkalmazott - könyvtárosok illetményét nem

fizették ki, illetve csak hónapokkal később kapták meg jogos járandóságukat.

Ugyancsak likviditási problémák miatt - a használatlót meghibásodott technikai eszközöket és berendezéseket - nem, illetve csak jelentős késésekkel javíthatottuk meg, s emiatt a szolgáltatás akadozott.

A Markó utcai épület eladása, illetve az ebből adódó - a Markó utcában elhelyezett egységek - Lágymányosra történő költözése miatt, a Markó utcai könyvtári gyűjtemény és a tanszéki letétek sorsa bizonytalan. E bemutatkozó írás megszületésekor még nem tudjuk, hogy mikor és hova kell, illetve tudjuk a könyvtárat költöztetni. *(Az írás megszületése és a lap sokszorosítása közötti időben eldőlt a Markó utcai szolgáltatóhely sorsa: az állományt a nyár folyamán át kell költöztetni a Kazinczy utcai épületbe, mivel az a Kar szervezeti egységében marad, és itt fog működni tovább valamennyi szolgáltatása is. A szerk.)*

A felsőoktatásban dolgozó könyvtárosokat érintő sorozatos diszkrimináció (egyszeri bérkiegészítés, az oktatók bérétől és egyéb juttatásaitól való aránytalan és indokolatlan elmaradás, a nyilvános könyvtári státuszt nem vállaló könyvtárak könyvtárosai számára nem biztosított dokumentumvásárlási juttatás, a 2000-ben teljes egészében elmaradt bérkompenzáció, s a sor még folytatható), a könyvtári munka végzésének ellehetetlenülése, és az ezek ellenére folyamatosan növekvő terhelés egyre rosszabb hangulatot, egyre nagyobb elégedetlenséget szül a könyvtárban. Ennek eredőjeként a korábbi években megindult fluktuáció növekszik, s az esetlegesen még a pályát is elhagyó könyvtárosok megfelelő kvalitású szakemberekkel történő pótlása egyre nehezebbé vált és válik. A könyvtár szellemileg is devalválódik.

A gondosan összeválogatott, s a képzéshez, kutatáshoz jól használható gyűjteményben egyre nagyobb kárt tesz a dokumentum lopás, illetve a kötetek megcsonkítása, s ez ellen a felszerelt biztonsági rendszer sem védi meg a gyűjteményt. Megfelelő személyi ellátottság esetén a könyvek lopását és csonkítását - jóllehet megszüntetni nem, de - csökkenteni lehetne.

Sipos Anna Magdolna

Hírek, információk

Konferencia Belgrádban. A Belgrádi Egyetem „Svetozar Markovic” Egyetemi Könyvtára 75 éves fennállását ünnepelte ebben az évben. Ez alkalomból ünnepi megemlékezést, kiállítást és konferenciát szerveztek, melyre meghívták azon európai egyetemi könyvtárak képviselőit, amelyekkel a háború előtt jó kapcsolatot tartottak fenn. A belgrádi könyvtárosok szándéka az volt, hogy tudassák: az ország értelmisége békét akar, jó szomszédi viszonyokat, és Európához szeretnének tartozni.

A konferencia témája: „A számítógépes hálózatok fejlesztése az egyetemi könyvtárakban és az információs társadalom” volt. Az előadók beszámoltak a VLS (Virtual Library of Serbia) Programról, melynek keretében a nagy jugoszláviai könyvtárak közös elektronikus katalógust hoznak létre. A távlati tervek szerint a volt jugoszláviai tagállamok egy szlovén fejlesztésű (COBISS) integrált rendszert használnának, és közös katalógust építenének.

Az Egyetemi Könyvtár képviseletében Kálóczy Katalin a konferencián bemutatta könyvtárunkat, beszámolt a Horizon moduljainak működéséről, és a közeljövőben várható fejlesztésekről.

Horizon a könyvtáros képzésben. Körvonalazódik egy együttműködési megállapodás a BTK Könyvtártudományi-Informatikai Tanszék és az EK Informatikai főosztálya között. A Tanszék Dr. Sebestyén György tanszékvezető döntése nyomán a jövőben a Horizon integrált rendszert kívánja oktatni a könyvtár szakos hallgatóknak.

A tervek szerint a hallgatók bekapcsolódnak a rendszerrel dolgozó tanszéki könyvtárak munkájába is. Az Informatikai főosztály tevékenyen részt venne az oktatásban: az elméleti képzésben órák adásával, valamint gyakorlatok vezetésével; rendelkezésre bocsátja az általa összeállított segédleteket.

A Tanszéken átadták az új számítástechnikai laboratóriumot, öt számítógéppel felszerelve, amelyekre a Horizon gyakorló verziója már felkerült.

Ebben a laboratóriumban a Tanszék lehetőséget biztosít az egyetem tanszéki könyvtáraiban dolgozó könyvtárosok számára megtartandó tanfolyamok, továbbképzések lebonyolítására.

Képeink a Tanárképző Főiskolai Kar új Központi Könyvtárát mutatják be.

A Floppy laptól a Web of Science-ig

I. rész: Bemutatkozik az Elektronikus Információs Szolgálat

Hát igen, volt a hőskor. Az elektronikus folyóirat-kiadás első fecskéi közé tartozott az 5.25"-es hajlékonylemezen forgalmazott Floppy Lap, amely akkoriban, az 1990-es évek elején, megtestesítette az Egyetemi Könyvtár számára a digitális dokumentumok világát.

Egy folyóirat, mely nem lapozható, olvasásához számítógép szükséges, de könyvtári feldolgozás szempontjából hagyományos bibliográfiai szerkezetbe kell foglalni - nem ez volt akkoriban a könyvtárosok álma. Osztatlan lelkesedést csak a mérete váltott ki, hiszen egyetlen vékony dobozában elfért egy teljes évfolyam, s nem kellett vagyonekat költeni a bekötetésére. Akkoriban nemhogy Internet hozzáférésünk, még egy X.25-ös vonalunk sem volt, saját állományunk számítógépes feldolgozása az első lépéseknél tartott. Mégis kezdettől fogva világosan láttuk, hogy mielőbb be kell rendezkednünk az elektronikus információs eszközökön alapuló könyvtári dokumentum- és információszolgáltatásra.

Ezért az első adandó alkalommal megpályáztunk egy, az IIF által támogatott X.25 állomást, amely évekig az egyetlen kapcsolatot jelentette a külvilággal, elsősorban a külföldi társintézményekkel és szakmai fórumokkal. Akkoriban persze nem lehetett sem virtuális könyvtárról, sem virtuális olvasóközönségről beszélni; gyakorlatilag az történt, hogy az e-mailen véletlenül hozzánk tévedő olvasónak megkerestük a világ nagy könyvtári katalógusaiban a kívánt műveket. Ez sokat segített pl. a könyvtárközi kérések lebonyolításában, de vajmi kevés köze volt a minőségi elektronikus információk közvetítéséhez.

Bár e-mailen szép számmal érkeztek a hagyományos tájékoztató szolgálat körébe tartozó kérdések is, ezeket a rendelkezésünkre álló kézikönyvek, egyéb hagyományos tájékoztatói eszközök segítségével válaszoltuk meg. Az igazi fordulat 1995-ben következett be, amikor - a könyvtár számítógépes hálózatának jelentős fejlesztésén túl - az Internet adta lehetőségek is elérhetővé váltak számunkra. Ezzel párhuzamosan megtörtént az első CD-ROM adat-bázisok beszerzése, amelyeket szigorúan a gyűjtőköri szempontok szerint választottunk ki, hogy megteremtjük egy leendő digitális segédkönyvtár alapjait. Ekkor készült el az első átfogó tervezet is az Elektronikus Információs Szolgálat (EISz) felállításáról, feladatairól és a digitális források szisztematikus gyűjtéséről. A világhálón az első magyar számítógépes könyvtári katalógusok mellett megjelent egy, a maga nemében egyedülálló vállalkozás: a Magyar Elektronikus Könyvtár, amely könyvtárosok és lelkes könyvbarátok önkéntes munkája nyomán gyarapszik, jelenleg közel négyezer mű alkotja állományát. A hasonló külföldi szövegarchívumokkal és digitális gyűjteményekkel együtt képezi az Egyetemi Könyvtár Elektronikus Információs Szolgálatának virtuális dokumentumbázisát, melyet magunk is igyekszünk gyarapítani.

1996-ban a könyvtár lehetőséget kapott az egyik legjelentősebb külföldi folyóirat tartalomjegyzék szolgáltató, a Swets Co. adatbázisához való hozzáférésre, melyet a Műszaki Egyetem szakemberei összekapcsoltak a magyarországi folyóiratok lelőhely-adatbázisával, a Nemzeti Periodika Adatbázissal. 1998-ban az OMIKK, az MTA Könyvtára, a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára és az Egyetemi Könyvtár konzorciumot hozott létre a legjelentősebb külföldi szakirodalmi adatbázisok közös, összehangolt beszerzésére és szolgáltatására. Ennek a projektnek a keretében tudtunk előfizetni a Dissertations Abstract online példányára, a SOTE-val kötött együttműködés eredményeként pedig használhatjuk az EMBASE orvosi és természettudományi adatbázisait is. A költségvetési, pályázati források szűkössége ellenére az EISZ rendelkezésére álló elektronikus információvagyontörletlenül növekszik. Igyekszünk megszerezni a hozzáférést azokhoz a gyűjteményekhez is, amelyeket csak ideiglenesen bocsátanak ingyenes kipróbálásra, mert a használati statisztikák segíthetnek abban, hogy megalapozott döntést lehessen hozni egy-egy új adatbázis megvásárlásakor.

Ez év március végéig állt rendelkezésünkre a Web of Science virtuális „tudásbázis”, számtalan faktografikus, bibliográfiai és teljes szöveges információforrással. Mivel felőleli gyakorlatilag valamennyi szakterület tudományos publikációinak teljes körét, év elejétől folynak a tárgyalások a szolgáltató és a minisztérium között, az országlicenc esetleges megvásárlásáról.

Mielőtt áttekintենék azokat a főbb szolgáltatáscsoportokat, melyeket az EISZ az imént felsorolt internetes és CD-ROM adatbázisokra alapozva nyújt, néhány tapasztalatot el kell mondanunk a felhasználók köréről. Mindenek előtt szeretném leszögezni, hogy bár a kapcsolattartás a felhasználókkal elsősorban elektronikus úton történik, vagyis az EISZ olvasóközönsége gyakorlatilag virtuális, természetesen a hagyományos tájékoztatószolgálatot igénybevevőknek is rendelkezésére áll. Az utóbbi két évben markánsan megnőtt azok száma, akik teljes értékű könyvtári és információs szolgáltatásokat várnak, a személyes megjelenésük mellőzésével. Praktikusnak ilyenek a külföldön tanuló magyar hallgatók és oktatók, illetve a külföldi felsőoktatási intézmények magyar szakjainak hallgatói, kutatói. Saját egyetemünk tudományos személyzete főleg a természettudományi publikációk és információk iránt érdeklődik, de komoly igény van az Európai Unióval kapcsolatos jogi dokumentumokhoz való hozzáférésre is. Virtuális olvasóként a humán területek művelői jelennek meg a legkevésbé, ennek oka többek között az, hogy a magyar dokumentumkincs digitalizálása lassan halad előre.

A klasszikus referens szolgálat szemszögéből nézve az EISZ tevékenységét, látszólag alig érzékelhető különbség a kétfajta munkakör között. Alapfeladat, hogy bármilyen bibliográfiai adatról tájékoztassuk az olvasót, verifikáljuk ezeket az adatokat,

megfelelő csoportosításban bocsássuk rendelkezésre azokat. Felderítjük a dokumentumok lelőhelyét, ha állományunkban nem található a kérdéses mű, adott témában szakirodalmi jegyzékeket állítunk össze az oktatók, kutatók, szakdolgozatos vagy PhD disszertációt készítő hallgatóknak. A referens kérdések megválaszolása ugyanolyan bejárt keresési utak segítségével történik, mintha csak hagyományos segédkönyvek állnának rendelkezésünkre. No igen, csak hogy a mi munkaeszközünk nem egy könyvtár állománya, hanem valamennyi, a Weben elérhető digitális gyűjtemény, kiegészülve az általunk beszerzett CD-ROM adatbázisokkal.

Magától értetődik, hogy e hatalmas gyűjteményben a digitális objektumok előkerítése, a bennük található információk meghatározott szempontok szerinti szolgáltatása úgyszintén az EISZ dolga. Az Internet jelenlegi növekedési üteme, a páratlanul gazdag választék sok esetben arra ösztönzi a felhasználót, hogy olyan információk szakemberekhez forduljon, akik célirányosan és rövid időn belül szállítják a számára szükséges anyagokat, feleslegessé téve ezzel a sokszor költséges, időrabló, próbaszerencse jellegű próbálkozásokat. Nem kevés utánajárástól menekedik meg az olvasó, ha az általa keresett mű online elérhető példányát felderítve e-mailben kapja meg a teljes szöveget, vagy annak a honlapnak a címét, ahol maga tanulmányozhatja a kérdéses anyagot. Ha a teljes dokumentum online elérése az esetek jelentős részében ma még nem is lehetséges, mindenképpen segíthet a könyvtárközi kölcsönzés vagy a másolatrendelés gyorsabb lebonyolításában, ha az olvasó a lelőhelyre és a hozzáférhetőségre vonatkozó pontos adatok birtokában kezdeményezi a kérést.

Tavaly tavasszal, a Magyar Elektronikus Könyvtár keretén belül megindult az országos online tájékoztató szolgálat, melyhez hasonló virtuális intézmény akkor még csak az Egyesült Államokban létezett. A MIT-HOL (Magyar Internetes Tájékoztató - Hungarian Online Librarian) alapító tagjai között volt az Egyetemi Könyvtár is, jelenleg tehát nemcsak a könyvtáron

belül, hanem a <http://www.mek.iif.hu/MIT-HOL> címen keresztül is igénybe lehet venni az EISZ szolgáltatásait. Ezen a honlapon megtalálhatók az információs szakemberek címei, akikkel egy-egy témában személyesen is konzultálni lehet, természetesen elsősorban e-mailben. A szolgáltatás ingyenes, a válaszok 48 órán belül érkeznek a felhasználóhoz.

Az EISZ fejlesztési terveiben első helyen áll egy rendszeres, minden szóba jöhető érintetthez eljuttatható naprakész tájékoztató arról, hogy milyen elektronikus adatbázisok, milyen feltételekkel, milyen módon érhetőek el az ELTE számítógépeiről. Igyekszünk majd külön felhívni a figyelmet a legfontosabb forrásokra, s arról is hírt adunk, ha újabb elektronikus információs szolgáltatások indulnak, vagy ha újabb folyóiratok online példányai jelennek meg az Interneten. Jelenleg beszerzés alatt áll egy síkskenner, melynek segítségével szeretnénk elérni, hogy ha a könyvtár valamelyik nyomtatott dokumentumból kér valaki egy-egy rövidebb, legfeljebb 3-4 oldalas részt, esetleg egy kézikönyv szócikkére van szüksége, ne kelljen a másolással bajlódnia, hanem e-mailben megkaphassa az anyagot. Távlati céljaink között szerepel, hogy egyéni hozzáférést biztosítsunk a felhasználóknak az általunk beszerzett és gyűjtött elektronikus információs gyűjteményekhez, jelenleg azonban a témakeresés, az irodalomjegyzékek összeállítása csak megrendelésre történik. A megrendelést csak a nyomtatás költségei terhelik, egyébként az EISZ valamennyi szolgáltatása ingyenes.

Az Elektronikus Információs Szolgálat tevékenységével, az adatbázisokkal kapcsolatos kérdéseikre szívesen válaszolunk, kérjük írjanak e-mailt vagy telefonáljanak az alábbi címre:

Pálfi Éva

palfi@lib.elte.hu

tel.: 266-58-66/16

(A 2. részt következő számunkban közöljük. A szerk.)

„Mindig azokra az emberekre néztem fel, akik könyvekről beszélgettek...”

Pályakép Sipos Anna Magdolnáról, az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtárának igazgatójáról

A vidéki tanítóképzőkön működött a legendás népművelő-könyvtáros szak, a 60-as 70-es években. Akik itt végeztek valamiféle kifogyhatatlan energiával töltődtek fel. Tűz ég bennük: elhivatottság a kultúra értékeinek közvetítésére.

Sipos Anna Magdolna a Debreceni Tanítóképző Főiskola népművelés-könyvtár szakán végzett 1976-ban. Népművelő akart lenni, tudatosan erre a pályára készült. „A könyvtáros tárgyat nem is szerettem.”

A Szolnok megyei kis faluban, ahol népművelőként dolgozni kezdett, inkább a mulatozásba, majd verekedésbe torkolló bálokat kedvelték a hétvégére hazatérő ingázók. Egy ilyen, rendőrségi kiszállással végződő rendezvény után úgy döntött, máshol próbál szerencsét.

Magda a Kunszentmártoni Városi Járási Könyvtárba került. A város régi ismerőse volt, itt töltötte diákéveit, itt érettségizett. Először módszertanosként járt a községi könyvtárakat, majd az olvasószolgálat munkatársa lett.

Itt tanulta meg a szakmát. Kölcsönzött, tájékoztatott, katalógust szerkesztett, szerzeményezett és természetesen rendezte az állományt, azaz pakolta a könyveket. *„A jó könyvtáros szeret könyvet pakolni. Az állománnyal való fizikai kapcsolat, a befektetett munka megtérül később bármelyik könyvtári munkaterületen.”*

Az ottani könyvtáros kollektívát jellemzi, hogy az ETO katalógus szerkesztésekor folyamatosan követték a változásokat; zenei gyűjteményüket analitikusan is feltárták. A lelkes csapat mindent elkövetett, hogy az olvasókat magas színvonalon szolgálhassa ki. A könyvtárosok szabadidejüket is gyakran együtt töltötték. Értelmiségi klubot szerveztek a kisvárosban, ahol sok neves művészt láttak vendégül, vitakozhattak közös olvasmányaikról (akkor még olvastak az értelmiségiek!), az őket foglalkoztató problémákról. Csatlakoztak az akkor induló, inkább a „túrt” (TTT) kategóriába sorolható hetilap, az Új Tükör által alapított klub-hálózatához. Egy ilyen klub működését - abban az időben - nem nézték jó szemmel a politikai hatalom gyakorlói. Gyakran meghívták Tóbiás Áront, aki irodalomtörténeti előadásokat tartott. Nem értették, miért olyan feszélyezett ilyenkor igazgatójuk. Azóta kiderült, Tóbiás Áron Nagy Imre személyi titkára volt. Egy ilyen előadó meghívása akár egzisztenciálisan is fenyegethetett egy intézményvezetőt vagy a szervezőket. Ma ez történelem. Magda úgy nevezi: *„Ez volt a fényes korszak.”*

A társaság azonban idővel szétszéledt. Egy kedves kolléganő halála - mely nagy trauma volt a közösség számára - felgyorsította ezt a folyamatot.

Magda mindig is szeretett volna továbbtanulni, melyet az egész napos elfoglaltság miatt nem tehetett meg, no meg azért sem, mert a könyvtár a képesítés nélküli munkatársak továbbtanulását támogatta. Mindezek együttesen vezettek az elhatározáshoz: új munkahelyet kell keresni.

Megpályázott egy könyvtárosi állást a Zsámbéki Tanítóképző

Főiskolán. A megbeszélés során kiderült, könyvtárvezetőt is keresnek. Az állást felajánlották Sipos Magdának, aki rövid gondolkodás után elvállalta.

Véglegesen eldől: könyvtáros marad. *„Ez akkor már szerelem volt.”* - mondja Magda.

Szerencséje volt. A Tanítóképző vezetői fontosnak tartották a könyvtár fejlesztését, az állomány építésének anyagi akadályai szinte nem voltak, elképzeléseit támogatták. Ritkán adódik ilyen lehetőség egy könyvtárvezető életében. De így sem volt könnyű egy rendezetlen könyvtárból felsőfokú intézményt kiszolgáló gyűjteményt kialakítani.

Sipos Magda kaotikus állapotban vette át az állományt: előzőleg a Gödöllői Agrártudományi Egyetem egyik kara működött itt, az intézmény is átalakulóban volt. Nem volt olvasóterem, az állomány kölcsönözhető és nem kölcsönözhető részei össze voltak keveredve, rossz körülmények között tárolva. Új kollégákat lehetett felvenni, rendezték az állományt, kialakították a gyűjtemény alapelveit.

Az intézmény azért volt különleges helyzetben, mert Zsámbékon csak egy kis községi könyvtár működött. Ezért az itt tanuló hallgatóknak a főiskola könyvtárában kellett megtalálniuk minden, a tanulmányaikhoz és az általános műveltség megszerzéséhez szükséges irodalmat. Így a könyvtárnak egyrészt tudományos, másrészt közművelődési funkciót is el kellett látnia. Amikor elkészült az átrendezés, a könyvtár egyre jobban működött, az állomány szépen gyarapodott, szó szerint elindultak a falak. Az épület nem bírta a terhelést. *„Hát kitanultam a könyvtárépítést is.”* Az akkori Művelődési Minisztérium állta az építés költségeit, a főiskola pedig a berendezést. *„Mit tehettek volna, ott volt a kész gyönyörű könyvtár, félig üresen.”* *„Könyvtárigazgatóként is részt vettem a könyvek pakolásában. Előfordult, hogy mackónadrágban fogadtam a váratlan külföldi vendégeket.”*

Ezekben az években elvégzi a könyvtár kiegészítő szakot a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán. Zsámbékon kiharcolja, hogy minden hallgató számára kötelező tárgy legyen a könyvtárhasználati ismeretek elsajátítása, megszervezi az oktatást, ő maga is tanít. Beérni látszott a sok befektetett munka gyümölcse: átadták az új, a könyvtárosok és olvasók igényeit egyaránt jól kiszolgáló épületet, szépen berendezve, az állomány ütemesen gyarapodott, az olvasók igényeit magasabb színvonalú szolgáltatásokkal elégíthették ki.

A rendszerváltást követően a főiskola a katolikus egyház fennhatósága alá került. Az intézmény élére új vezetőket neveztek ki. *„Azt természetesnek tartottam, hogy a megváltozott képzési profilnak megfelelően gyűjtőkörünkön is változtatni kell. Azzal azonban nem értettem egyet, hogy mondjunk le olyan, a hallgatók tájékozódásához, általános műveltségéhez tartozó művészeti, kulturális, közéleti folyóiratokat, hetilapokat, kiadványokat,*

amelyeket kollégáimmal együtt elengedhetetlenül szükségesnek tartottam. Az ilyen természetű viták egyre gyakoribbak lettek. Végül eljöttem.”

Magda ekkor úgy gondolta, többet nem lesz vezető.

Elhelyezkedett a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia könyvtárában, mint referáló és tájékoztató könyvtáros a társadalomtudományok területén. A könyvtárhasználati ismeretek oktatásának elindításában itt is tevékenyen részt vett, ez természetesen elsősorban a szakirodalmi kutatás módszertanát és a szakirodalmi hivatkozások követelményeinek ismertetését jelenti. Mint külső munkatárs, ma is oktat az intézményben.

1994-ben került az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtárába, mint igazgató. *„Ez a könyvtár jó könyvtár volt már akkor is. Csak folytatni kellett, amit elődeim elkezdtek. Jó a gyűjtemény és a szolgáltatások is. A hallgatók szeretnek ide járnak, maximális a kihasználtság.”* Szerencséje volt, a főiskola vezetősége fontosnak tartotta és tartja ma is a könyvtár támogatását, fejlesztését. Igaz, itt nem a semmiből kellett jól működő intézményt teremteni, de napról napra lépést kell tartani a szakmát érintő technikai-informatikai fejlődéssel és meg kell küzdeni az alapvető feltételeket biztosító anyagi háttér megteremtéséért is. Jól jöttek a könyvtárápítéssel terén szerzett tapasztalatok is: Sipos Magda vezetésével alakították ki a kar új könyvtárát. Az ő irányításával tértek át új integrált rendszerre, és tették hozzáférhetővé távoli felhasználók számára adatbázisukat.

A könyvtár részt vesz a főiskolán működő Könyvtári és Infor-

matikai Tanszék munkájában is, gyakorlási lehetőséget nyújtva a könyvtáros hallgatók számára.

A tanulás végigkísérte Sipos Magda pályáját. Középfokú nyelvvizsgálója van német nyelvből, elvégezte az ELTE BTK könyvtár kiegészítő szakát, majd később ugyanitt posztgraduális képzés keretén belül szakinformatikus képesítést szerzett. Jelenleg a doktori disszertációján dolgozik, és második nyelvvizsgálójára készül.

„Miért lettem könyvtáros, mi tartott a pályán? Tényleg, mi is? Talán az, hogy világeletemben sokat olvastam. Mindig azokra az emberekre néztem fel társaságban, akik könyvekről beszélgettek. És annyi mindent tudtak. Például olyat, hogy mikor jelent meg a „Malonyai”? Vagy azonnal rávágják, ha idézetet hallottak, ki írta. Büszke vagyok arra, hogy számtalan olvasói kérdés megválaszolásakor nem kell a kézikönyvekhez nyúlnom, főleg, ha irodalommal kapcsolatos.”

„A számítógépeket is szeretem. Jó eszköznek tartom, ami megkönnyíti a munkát, és megsokszorozza a hatékonyságot. Abban hiszek, hogy egyszer minden a helyére kerül, az olvasás is. Ha megtaláljuk a gépek és a technika segítségével a keresett információt, úgyis eljutunk oda, hogy a forrást kézbe vegyük és elolvassuk. A könyvtárosok komoly dolog, hiszen amit létrehozunk, azt nem csak ma használják, hanem az utánunk következőknek is örökül hagyjuk, ezért úgy is kell dolgozni, mintha az örökkévalóságnak dolgoznánk.”

Kálóczi Katalin

Hírek, információk

Könyvtárak az ELTE Honlapján

A XIV/2000 (X. 27.) számú rektori utasítás rendelkezik az ELTE hivatalos honlapjáról. Az utasítás előírja minden szervezeti egység számára a kötelezően szolgáltatandó információkat. Nincs azonban külön rendelkezés a tanszéki könyvtárakat illetően. A honlap készítését a Honlap Szerkesztő Bizottság koordinálja. A bizottság támogatta azt az Egyetemi Könyvtár által előterjesztett javaslatot, hogy a tanszéki, intézeti és minden egyéb könyvtár menüpontként szerepeljen a könyvtárt fenntartó szervezeti egység oldalán. A javaslat szerint a hálózati tagkönyvtárakat bemutató menüpontnak minimálisan a következő információkat kellene tartalmaznia: a könyvtár neve, címe, könyvtárosok neve, elérhetőségek, nyitva tartás, információk az állományról (gyűjtőkör, stb.), szolgáltatások (katalógusok, fénymásolás, kölcsönözhetőség, stb.), a kölcsönzés/hozzáférés szabályai.

Az EK Informatikai főosztálya vállalja, hogy saját honlapján összesítő oldalt készít a tanszéki könyvtárakról a megfelelő kapcsolatokkal. Ehhez azonban az szükséges, hogy a könyvtárak, amint elkészültek adataik felvitelével, vegyék fel a kapcsolatot az Informatika főosztállyal.

Tanszéki könyvtárak a rendszerben

Hírlevelünk előző számának megjelenése óta az alábbi változások történtek:

A BTK Spanyol Nyelv és Irodalom Tanszék Könyvtára és a Könyvtártudományi-Informatikai Tanszék Könyvtára csatlakozott a rendszerhez, jelenleg a gyakorló adatbázisban dolgoznak a kollégák.

Az Egyetemi Könyvtár Informatikai főosztálya májusban

tanfolyamot illetve továbbképzést tartott az újonnan bekapcsolódó és a gyakorló adatbázisban dolgozó tanszéki könyvtárosok részére. A tanfolyamon részt vett a Spanyol Nyelv és Irodalom Tanszék, a Portugál Nyelv és Irodalom Tanszék, a Könyvtártudományi-Informatikai Tanszék, a Pszichológiai Intézet, a Néprajzi Intézet, a Magyar Jogtörténeti Tanszék és az Iranisztikai Központ egy-egy könyvtáros kollégája.

SzMSz

Az Egyetemi Tanács április 17-i értekezlete elfogadta az Egyetemi Könyvtár, valamint a könyvtári hálózat új szervezeti és működési szabályzatát. A határozatot Klinghammer István rektor május 10-én jóváhagyta.

WebPAC

Az ELMESO konzorcium megvásárolta a Horizon WebPAC modulját, amely lehetővé teszi majd a tagkönyvtárak adatbázisainak internetes elérését. A modult jelenleg a Miskolci Egyetem Könyvtára teszteli.

Kiállítás

Nagy volt a sikere az Egyetemi Könyvtárban május 18-án megnyílt kódex-kiállításnak. A különleges állagmegóvást és biztonsági körülményeket igénylő ritkaságok bemutatását csak egy délutánra tervezték a rendezők, de a rendkívüli érdeklődésre való tekintettel még egy hétig fogadták a látogatókat.

(Az alkalomra megjelentetett kötet szerzőjének nevét előző számunkban hibásan közöltük, ezért elnézést kérünk: a könyv szerzőjének neve helyesen: Erődi Béla. A szerk.)

Közreadja: az Egyetemi Könyvtár Informatikai főosztálya
1053 Budapest, Ferenciek tere 6. Tel: 266-1555
Felelős kiadó: Dr. Szögi László
Szerkeszti: Varga Klára, Kálóczi Katalin
Tipográfia: Németh Ferenc József
Terjeszti az Egyetemi Könyvtár 250 példányban
5. szám 2001. június
<http://lib.elte.hu/kiadvany.html>